

ATGIMIMO AIKŠTĖ – KLAIPĖDOS MIESTO ERDVINĖS SISTEMOS DALIS. KLAIPĖDOS SENAMIESČIO PRIEIGŲ URBANISTINĖ ARCHITEKTŪRINĖ KONCEPCIJA

Kristina Martinaitytė

UAB PROJEKTŲ RENGIMO BIURAS

Kalvarijų g. 24A-309, LT-09309 Vilnius

kmartinaite@gmail.com

Klaipėdos mieste vykstantys stichiški, tačiau formaliai reglamentuoti urbanistinės plėtros procesai tiesiogiai susiję su kontroversiškai vertinamam miesto centrinės dalies erdvinės struktūros pakitimu. Neigiamą poveikį miesto tapatumui lemiantys veiksniai turėtų būti suvaldyti nustatant aiškius miesto centrinės dalies plėtros principus, kuriais remiantis formuojama teritorijos vystymo koncepcija. Straipsnyje nagrinėjama Klaipėdos miesto senosios urbanistinės struktūros naujų galimybių modeliavimo problema, Atgimimo aikštės formavimo problema. Analizuojama miesto centrinės dalies urbanistinė struktūra, kompozicija, vertingosios ir miestovaizdį formuojančios savybės, aptariamoms istorinę branduolį respektuojančios strateginės Klaipėdos miesto urbanistinės plėtros alternatyvos, vertinamos miesto vizualinio tapatumo stiprinimo galimybės.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: urbanistiniai plėtros alternatyviniai modeliai, urbanistinių erdvių sistema, apsauginė senamiesčio zona, aikštė.

ĮVADAS

Klaipėdos miesto centrinė dalis neturi aiškios plėtros strategijos, pagrįstos visuotinai priimtina mokslinė metodologija. Prof. J. Bučo, prof. A. Miškinio ir dr. J. Tatorio mokslo darbas buvo paskutinis šiuo klausimu, parengtas pagal Klaipėdos miesto savivaldybės užsakymą¹. Nuo to laiko miesto urbanistinė plėtra modeliuo-

jama pagal individualias valdininkų ir politikų sampratas, dažnai ignoruojančias net jau atliktų mokslo darbų rekomendacijas.

Plėtojama Klaipėdos miesto senosios urbanistinės struktūros naujų galimybių modeliavimo problema yra aktuali ne tik Lietuvoje. Ji skirtingais pavidalais atsispindi daugelio užsienio šalių istorinių miestų centrinėse dalyse. Todėl straipsniu siekiama pristatyti Klaipėdos

1 „Urbanistikos paveldo saugotinos teritorijos Klaipėdos miesto 1945 metų administracinėse ribose. Klaipėdos miesto istorinės dalies (1945 m. administracinėse ribose) urbanistikos paveldo

tyrimai, teritorijos vertybinis zonavimas, apsaugos ir tvarkymo režimo nustatymas“. Darbą atliko prof. habil. dr. J. Bučas, prof. habil. dr. A. Miškinis, konsultantas dr. J. Tatoris, 1995.

miesto centrinės dalies urbanistinės struktūros vystymo koncepciją, parengtą pagal principus, taikomus sprendžiant analogiškas problemas Vakarų Europoje.

1. TERITORIJOS PROBLEMATIKA

Klaipėdos senamiestis karo ir pokario metais prarado nemažai pastatų, todėl 1962 m. buvo parengtas Klaipėdos senamiėsčio rekonstrukcijos projektas² [1 il.]. Koncepcijoje pabrėžiama XVII a. plano struktūra, kuri kaip atraminė medžiaga sąlygojo užstatymo ir rekre-

tės vietoje buvo Naujamiesčio rajono dalis su aiškiu perimetriniu užstatymu, tačiau visi vertingi statiniai, tarp jų ir Biržos pastatas, buvo nugriauti per karą ir po jo, o 1981 m. statant „Klaipėdos“ viešbutį, nugriauta gaisrinė [3 il.]. Viešbutis pastatytas tiesiog ant buvusios Palangos g. trasos. 2000 m. parengtas ir 2005 m. patvirtintas Atgimimo aikštės detalusis planas³, kuria- me siekta aikštėje atstatyti buvusį istorinį užstatymą. Tačiau kodėl jau 2006 m. aikštės prieigose stūksojo „K“ ir „D“⁴ aukštybiniai pastatai? 2011 m. įvykęs Klaipėdos miesto muzikinio teatro pastato vietos parinkimo

1. Klaipėdos senamiėsčio rekonstrukcijos projektas, autorė S. Čerškutė, in: Jonas Genys, Dovilė Furmaniukaitė, „Klaipėdos senamiėsčio viešųjų erdvių istorinės raidos apžvalga: urbanistinis ir kraštovaizdžio aspektas“, in: *Kultūros paminklai: Mokslinių straipsnių rinkinys*, Vilnius: Savastis, 2013, Nr. 17

Reconstruction plan of the Old Town of Klaipėda by S. Čerškutė

2. Klaipėdos miesto centrinės dalies urbanistinė struktūra. Problematika, autorės schema

Urban structure of the central part of Klaipėda. Problematics, author's scheme

acinių (buvusių gynybinių įtvirtinimų) plotų santykį. Projektas nebuvo įgyvendintas, tačiau jo sprendiniai turėjo įtakos vėlesniems projektams.

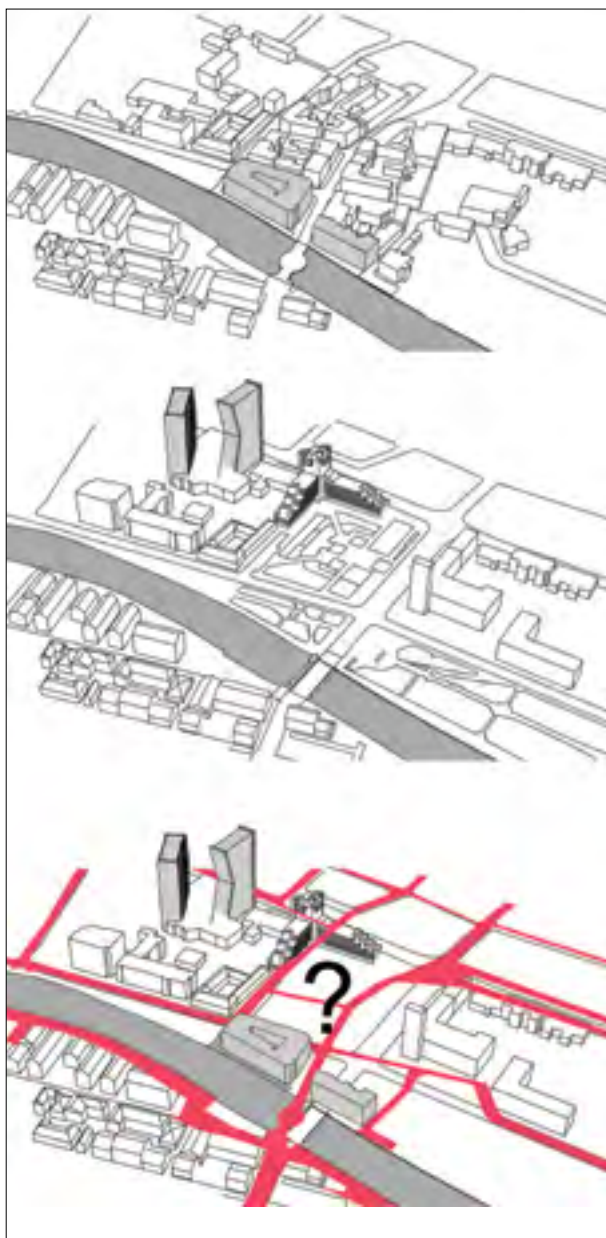
Detaliau nagrinėjami niuansai, lėmę Klaipėdos miesto urbanistinės struktūros kitimus [2 il.]:

1. Atgimimo aikštė ir aukštybiniai „K“ ir „D“ pastatai. Prieškario metais dabartinės Atgimimo aikš-

3 Klaipėdos miesto savivaldybės tarybos 2000 07 05 sprendimu Nr. 64 patvirtintas teritorijos tarp Naujosios Uosto, Naujojo Sodo, Herkaus Manto ir Danės gatvių detalusis planas. Šio plano sprendimais Atgimimo aikštės teritorijai numatyta pietinėje dalyje atkurti Antrojo pasaulinio karo metu nukentėjusio ir sovietmečiu nugriauto kvartalo prie Danės ir buvusios Biržos gatvių užstatymą, taip pat rytinės Biržos gatvės išsklotinės fragmentą. Į šiaurę nuo atstatomo kvartalo ir Klaipėdos viešbučio liekančioje neužstatomoje erdvėje planuojamas nedidelis želdynas – skveras.

2 Klaipėdos senamiėsčio rekonstrukcijos projektas, d. I–III, S. Čerškutė, V. Jurkštas, V. Parčiauskas, 1930–1962.

4 Administracinis biurų pastatas su komercinėmis patalpomis „KD“ Naujojo Sodo g. 1, Klaipėda, Architektų įmonė „Arches“, 2007.

3. Atgimimo aikštės problematika, autorės schema
 Problematics of Atgimimo Square, author's scheme

architektūrinis konkursas⁵ parodė daugiau nepagrįstų siūlymų transformuoti Muzikinio teatro pastatą ir aikštės erdvinę struktūrą. Tai akivaizdus stichinio

5 2011 m. spalio 27 d. konkursą nugalėjo projektas „Miesto siela“ (Nr. 410010). Projekto autoriai: E. Andrijauskas, R. Amšiejus, M. Černiūtė-Amšiejienė, R. Rakevičius, A. Jašinas, A. Baužys. Parinkta Danės upės žiočių teritorija.

planavimo pavyzdys, kuriame dominuoja investiciniai srautai ir kompleksinio miesto centrinės dalies urbanistinės struktūros suvokimo stoka.

2. Klaipėdos piliavietė ir bastionų kompleksas.

„Yra keletas piliavietės sutvarkymo variantų. Pirmasis – atstatyti pilį <...>. Manau, kad reikia įvertinti šios vietos patrauklumą turizmo plėtros atžvilgiu ir sukurti čia miesto reprezentacinį centrą, kuriame būtų integruotas išlikęs istorinis paveldas“, – sakė J. Genys⁶. Pirminėje koncepcijoje pagrindine dominante turėjo tapti aukštybinis „Jūros vartų“ pastatas. Nors koncepcija buvo pakoreguota, o projektas iki šiol neįgyvendintas, veiksmai rodo patrauklių Senamiesčio teritorijų paklausą investiciniams srautams.

Tai atskleidžia pagrindinę Klaipėdos miesto centrinės dalies įvaizdžio problemą – koks tai miestas? Šiuo metu matomi tik miestą formuojančių autorių monologai. Klaipėdos Senamiestį paveldosaugininkai linkę traktuoti kaip vientisą jūrinio paveldo objektą⁷. Vieni prioritetinių tikslų – atgaivinti Senamiestį, atverti jo erdves į supančius vandenis ir atkurti buvusį pilies teritorijos ryšį su Senamiesčiu. 2008 m. patvirtintas Kultūros paminklo – Klaipėdos pilies ir bastionų komplekso paveldotvarkos projektas⁸, pagal kurį rengiamas šio nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos specialusis planas, o 2007 m. Klaipėdos miesto bendruoju planu⁹ siekiama: „užtikrinti gamybinės veiklos nutraukimą ir piliavietės teritorijos išvalymą nuo pokarinių pastatų iki 2009 m.. Parengti piliavietės atkūrimo koncepciją ir ją realizuoti“.

3. Senamiesčio prieigose esančios teritorijos.

2006 m. Klaipėdos savivaldybė pateikė parodai¹⁰

6 Parengtas projektas „Jūros vartai“ 2005, Norvegijos projektavimo kompanija „Niels Torp“.

7 *Statyba ir architektūra*, 2006, Nr. 18.

8 2008 m. lapkričio 28 d. įsakymu Nr. IV-639 patvirtintas Kultūros paminklo – Klaipėdos pilies ir bastionų komplekso (G136KP) paveldotvarkos projektas.

9 Klaipėdos miesto bendrasis planas, patvirtintas 2007 04 05 sprendimu Nr. T2-110.

10 2006 m. Nekilnojamojo turto, investicijų, municipalinio ūkio, miesto infrastruktūros, pastatų techninės įrangos paroda *Miestas 2006*.

maketą, kuriame matomi iki 2007 m. galiojusio Klaipėdos m. bendrojo plano sprendiniai. Tačiau atskirų teritorijų žymėjimas viena ar kita spalva nesudaro vieningos urbanistinę struktūrą stiprinančios sistemos. Pagal bendrojo plano sprendinius nėra sprendžiama Senamiesčio ribos pažymėjimo problema. Tuo tarpu detalieji planai atskiriems sklypams formuojami individualiai. Šioje vietoje atsiranda kompleksiško spraga.

Kritiniais taškais per projektavimo suirutę tapo Senamiesčio prieigose esantys aukštybiniai pastatai. Vienas „Minijos bangos“¹¹ aukštybinis pastatas – silpnas erdvės formantas. Dėl ekonominės krizės neįgyvendintas šalia projektuotas aukštybinis pastatas Birutės g. 6¹² jau būtų sudaręs prielaidas formuoti „K“ ir „D“ bei „Minijos bangos“ pastatų sąryšį. Pavojus suardyti miesto dalies vizualinį tapatumą kyla viršijus aukštūgumo ribas, kurios kiekvienam užstatymo morfotipui yra būdingos nevienodos. Virš kvartalų foninio aukščio iškilusios dominantės turi atitikti morfotipo dėningumus, turi būti atsižvelgta į specialius gamtosauuginius paveldosauginius apribojimus (jei tokie yra) bei būti urbanistiškai kompoziciškai priimtinos. Mokslo darbe „Pasekmių miesto vizualiniam identitetui vertinimo analizė“¹³ įvertinus faktą, kad nuo H. Manto g. matosi Gandrališkių komplekso aukštybiniai pastatai, nustatyta, jog autentiško vaizdo iš Senamiesčio kriterijus jau neaktualus. Naujadarai dominuoja, todėl reikalavimas „saugoti Senamiesčio siluetą“ neadekvatus.

Nuo 2000 m. Klaipėdos centrinėje dalyje vykusių projektavimo darbų suirutėje įterpti aukštybiniai pastatai sukėlė stichinį tokių pastatų projektavimą. 2005 m. pradžioje uostamiesčio savivaldybės užsakyму pradėtas rengti Klaipėdos miesto aukštybinių pastatų išdėstymo specialusis planas parodė, jog istorinė urbanistinė struktūra stipriai suardyta. Specialiuoju

planu numatyta galimybė, paisant skirtingų miestovaizdžių vertės bei stabilumo, naujais elementais papildyti renovuojamus uostamiesčio kvartalus, išlaikyti skirtingų miestovaizdžių mozaiką¹⁴. Rengiant teritorijų detaliuosius planus dažniausiai neatsižvelgiama į struktūrinius teritorijos užstatymo principus. Lokalaus planavimo pasekmės atsiskleidžia tik įgyvendinus investicinius projektus pagal maksimalius teritorijų planavimo dokumentuose reglamentuotus rodiklius. Formaliai reglamentuota urbanistinė plėtra kelia grėsmę miestų įvaizdžiui. Būtent todėl turi būti apspręsta atskirų objektų integravimo metodika, užtikrinant vietos urbanistinę kokybę.

2. NESTRUKTŪRINĖS ERDVĖS MIESTO ISTORINĖJE DALYJE

Šiuolaikinės urbanizacijos procesas istoriniam branduoliui kelia dvipusį pavojų, kai branduolys arba senamiestis susidėvi dėl materialinio ir socialinio „skurdo“, arba kai senamiestis darkomas intensyvių permainų. Abi kritiškos situacijos turi būti valdomos.

Nagrinėjama teritoriją Klaipėdoje galima traktuoti kaip atskirų struktūrinių zonų darinį. Senamiesčio istorinis branduolys yra mažiausiai pažeistas užstatymo morfotipo atžvilgiu [4 il.]. Didesnių struktūrinių nuokrypių buvo išvengta dėl tuo metu vyravusios tendencijos pastatus atstatyti buvusiuoju vietoje. Dominuoja perimetrinis ir nebaigtas formuoti perimetrinis užstatymas. Prie Danės upės ir marių esančios konversinio užstatymo tipo teritorijos menkaverčiais statiniais sunaikino didžiąją dalį Klaipėdos bastioninių įtvirtinimų.

Istorinė miesto dalis – nevienalytė teritorija, dominuoja perimetrinis stichiškas morfotipas su perimetrinio reguliaraus, laisvo planavimo intarpais. Į vakarus nuo H. Manto g. vyrauja morfotipų įvairovė. Pagal 2007 m. Klaipėdos bendrąjį planą numatoma

11 Daugiabutis gyvenamasis namas „Minijos banga“, 2007.

12 Aukštybinis pastatas Birutės g. 6, Klaipėda.

13 „Pasekmių miesto vizualiniam identitetui vertinimo analizė“, VGTU Urbanistikos katedros mokslo darbo „Teritorijos tarp Minijos, Bijūnų g. Klaipėdoje galimybių studija aukštūgumo aspektu“ kontekste, Vilnius: VGTU UAML, 2009.

14 *Statyba ir architektūra*, 2006, Nr. 21–23.

4. Klaipėdos miesto centrinės dalies morfostruktūrų analizė, autorės schema

Analysis of morphostructures of the central part of Klaipėda, author's scheme

tikslingai keičiant teritorijų funkcinę paskirtį atsakyti sandėliavimo ir gamybinės veiklos Kuršių marių pakrantėje bei atkurti istorinę urbanistinę struktūrą, nesumažinant laisvai prieinamų viešųjų erdvių plotų, vizualinių perspektyvų link piliavietės ir vandens erdvių.

Ypač aktuali senamiesčio fizinių ribų fiksavimo problema. Jos mieste identifikuojamos tada, kai yra struktūriškai išreikštos. Remiantis Europos istorinių miestų senamiesčio ribų apsaugos pavyzdžiais galima trys keliai: regeneruoti buvusią istorinę erdvinę struktūrą, stiprinti atskirtį tarp kvartalų tai miesto daliai charakteringu užstatymo tipu arba formuoti naujos urbanistinės kokybės „žaliąjį žiedą“. Daugelyje Europos istorinių miestų iki šių dienų išlikusios fortifikacinės sistemos struktūra žymi fizines Senamiesčio ribas. Klaipėdos atveju Senamiesčio prieigose esanti senųjų bastionų sistema yra deformuota sovietmečiu įterptų nestruktūrinių urbanistinių elementų. Tai sąlygojo neigiamą Senamiesčio ir greta esančių morfos-

truktūrų persiliejimą. Visiškas fortifikacinių objektų atkūrimas negalimas dėl susiformavusių vėlyvesnių kultūrinių sluoksnių (senosios žydų kapinės). Tačiau išlikę elementai ir didelė konversinių teritorijų intervencija sudarytų prielaidas „žaliojo žiedo“ koncepcijai. Nefunkcionuojančios urbanistinės erdvės gali būti renovuojamos (atnaujinamos), tokiu būdu prikeliant jas naujam gyvenimui. Struktūrizuojant erdves būtina atsigręžti ir iš naujo įvertinti esamus urbanistinio projektavimo teorinius modelius.

3. UPĖS IR JŲ KRANTINIŲ REIKŠMĖ MIESTO URBANISTINEI STRUKTŪRAI

Upės ir jų krantinės turi didelę įtaką teritorijų urbanistinei raidai – jos sudaro vizualinių ryšių struktūrą, pagal kurią užstatymas integruojamas į krantinę. 2009 m. Sauliaus Motiekos „Urbanistikos ir architektūros“ moksliniame straipsnyje¹⁵ analizuojama krantų struktūrinį vientisumą užtikrinanti urbanistinio karkaso orientacija, mastelis ir besikeičiantis intensyvumas, kvartalų dydžiai. Tradicinė bet kurio miesto istoriškai susiformavusi upės ir užstatymo organiško ryšio urbanistinė sandara yra paremta statmenai į upę orientuotais vizualiniais ryšiais ir tam pavaldžia struktūra.

Upės kaip pagrindinės gamtinės ašies integracija į urbanistinę struktūrą yra vienas iš modernios teritorijos kūrimo principų. Klaipėdos atveju žaliojo karkaso formuojamos erdvės ties Senamiesčio ir istorinės miesto dalies sandūra yra pusiau atviros. Senamiesčio užstatymo vizualiniai ryšiai statmeni upės krantinei, dėl to galima teigti, jog užstatymas yra integruotas. Tuo tarpu istorinės miesto dalies kvartalų perimetras atkerta skersinius ryšius, upės erdvė įreminama. Reljefo peraukštėjimas nežymus, todėl neturi įtakos užstatymo aukštingumui.

15 Saulius Motieka, „Besiformuojančio Vilniaus moderniojo centro urbanistinis modelis“, in: *Urbanistika ir architektūra*, Vilnius: Technika, 2009, Nr. 33(4), p. 195–210.

Jei teritorija ribojama nekontrastuojančių žaliųjų elementų, naudinga projektuoti skirtingo tipo ribas, stebėtojas orientuojamas „iš vidaus į išorę“¹⁶ (Lynch, 1960: 100). Rezultatas pasiekiamas kontrastingomis priemonėmis: kuriamas perimetras su lokaliais kurdonerais, orientuojamais išilgai krantinės – abi krantinės linijos viena kitą respektuoja. Jei krantinės užstatymo riba nėra ištisinė, svarbus jos galų formavimas. Tokiu atveju abu galai turėtų būti užbaigiami aiškiais kampais.

Lietuvoje daugumos miestų, išsidėsčiusių prie vandens telkinių, krantinių formavimas praktiškai nevyksta. Danės upės ašis šiuo metu nefunkcionuoja ir pamažu praranda savo reikšmę. Dominuojanti miesto funkcija lemia krantinės, kaip miesto visuomeninės erdvės, paskirtį. Danės krantinės atkarpa ties miesto centrine dalimi galėtų būti priskirta reprezentaciniam įvaizdžio tipui – yra visos galimybės upę „sukabinti“ su miesto centrine Atgimimo aikšte ir visa tai įprasminti rekonstruotu Klaipėdos muzikiniu teatru.

Bjorvikos krantinės Osle¹⁷ projektavimo metodika gali būti vertinama kaip pavyzdinė. Šiuo atveju valdininkai buvo labiau suinteresuoti formuoti lankytojiui atraktyvias viešąsias erdves. Dėl to 2005 m. inžinerijos ir konsultacijos bendrovė „Bjorvika infrastruktur“ užsakė paruošti Viešųjų erdvių strategijos ir kokybės programą. Joje buvo pateikta visapusiška teritorijos vizija su aiškiais tą viziją užtikrinančiais reglamentais. Tokiu būdu vėliau atskiroms teritorijoms buvo skelbiami konkretūs architektūriniai konkursai, kuriuose turėjo būti detalai pateiktas tūrio ar urbanistinės erdvės projektinis pasiūlymas.

Rengiant šią programą buvo įvertinta: istoriškai susiklosčiusių krantinių išsidėstymas, galimas jų respektavimas, svarbūs teritorijos vizualiniai ryšiai,

apžvalgos taškai, traukos objektų išdėstymas pėsčiųjų judėjimo trasa, funkcinė schema ir užstatymo aukštingumas, galimi vandens lygio svyravimai, vėjo tunelių susidarymas, atraktyvumas paros metu, kraštovaizdžio elementai.

Atlikta urbanistinė teritorijos galimybių studija ir tolygus vadovavimasis ja projektuojant naujus pastatus bei urbanistines erdves leidžia išvengti projektotojo klaidų ir formuoti teritoriją kaip visumą – istorinį miestą reprezentuojantį urbanistinį kompleksą.

4. MIESTO AIKŠTĖS. LIETUVOS DIDŽIŲJŲ MIESTŲ PAGRINDINIŲ AIKŠČIŲ VERTINIMAS

Vienas didžiausių Atgimimo aikštės užstatymo argumentų – esą ji yra per didelių fizinių parametrų plane. Toks teiginys turi būti įrodytas arba paneigtas atlikus Lietuvos didžiųjų miestų aikščių palyginimą pagal nustatytus vertinimo kriterijus [1 lentelė], remiantis Vakarų Europos urbanistinių erdvių projektavimo praktika.

Aikštė turi atitikti žmonių poreikį judėti ir veikti. Į per didelę aikštę susirinkus neproporcingai mažai žmonių susidaro ištuštėjusio miesto vaizdas. Neteisingai suvokiamos ir vienos konkrečios funkcijos aikštės, kurios veikia tik tam tikru metu, o vėliau lieka tuščios. Senosiose ispanų projektavimo taisyklėse¹⁸ teigiama, kad centrinės miesto aikštės dydis turi būti proporcingas miesto plano dydžiui ir gali būti ne mažesnis nei 61 x 91 m, tačiau ne didesnis nei 162 x 244 m.

Žymus italų Renesanso architektas L. Alberti¹⁹ nustatė, jog aikščių proporcijos yra neatsiejamai susijusios su jas formuojančiais erdviniais formantais. Pagal jo teoriją, aikštės ilgio ir pločio santykis turi būti 1:2. Tinkamas aikštės formantų aukštis yra 1/3 aikštės pločio (mažiausiai 1/6). Jei aplinkiniai pastatai bus per

16 Lynch Kevin, *The Image of the City*, The M.I.T. Press, 1960

17 Public Space Programmes for various areas in Bjorvika, [interaktyvus], Kopenhaga, 2005, [žiūrėta 2014-04-30], <<http://www.gehlarchitects.com/#/168333/>>, <<http://www.bjorvikautvikling.no/>>.

18 *Laws of the Indies*, 1680.

19 Proporcijos aprašytos S. Kostofio knygoje *The City Assembled, The Elements of Urban Form Through History*, Thames & Hudson, 1999.

žemi, atvira erdvė atrodys per didelė, jei formantai per aukšti, erdvė bus pernelyg slegianti. Kita vertus, aikštės dydžio negalima visiškai kompensuoti formantų aukščiu.

Aikščių ir skverų svarbą ypač pabrėžė architektas teoretikas Camillo Sitte knygoje *City Planning According to Artistic Principles*²⁰. Jis rėmėsi erdvių estetika, kuri suvokiama per kompoziciškai uždaras lauko erdves. Tokią erdvę papildo ypatingų pastatų vidinės

erdvės, kurios jungiasi ar šliejasi su aplinkiniu užstatymu.

Dydis/proporcijos. Vilniaus Lukiškių aikštės fiziniai parametrai yra didžiausi. Kauno ir Panevėžio aikštės yra atitinkamų parametru, tuo tarpu mažiausia Klaipėdos Atgimimo aikštė [5 il.].

Forma. Visos aikštės yra apytikriai simetriškos, artimos kvadrato formai, išskyrus Kauno ir Panevėžio

1 lentelė. Lietuvos didžiųjų miestų pagrindinių aikščių įvertinimas

Table 1. Evaluation of the main squares in Lithuania's major cities

	Vilnius. Lukiškių aikštė	Kaunas. Vienybės aikštė	Klaipėda. Atgimimo aikštė	Šiauliai. Prisikėlimo aikštė	Panevėžys. Laisvės aikštė
Dydis/ proporcijos	210 x 190 m 1:1,1 x	247 x 73 m 1:3,4 x	105 x 94 m 1:1,1 x	135 x 120 m 1:1,1 x	241 x 80 m 1:3 x
Pastaba: pagal <i>Laws of the Indies</i> , centrinės miesto aikštės dydis turi būti proporcingas miesto plano dydžiui, tačiau ne didesnis nei 1/1,5. Pagal L. Albertį, aikštės ilgio ir pločio santykis turi būti artimas 1/2.					
Forma	reguliari, stačiakampė	reguliari, stačiakampė	reguliari, stačiakampė	reguliari, stačiakampė	ireguliacinė, piltuvėlio forma
Pastaba: pagal C. Sitte, ideali aikštės forma – ireguliacinė, asimetriška.					
Formantai/ proporcijos	Perimetras suformuotas	Perimetras suformuotas	Perimetras sufor- muotas	Perimetras sufor- muotas	Perimetras suformuotas
	ne iki galo 1:12 x	ne iki galo 1:3,7 xx	ne iki galo 1:3 xxx	ne iki galo 1:7,5 x	1:6,6 x
Pastaba: pagal C. Sitte, erdvė turi būti uždara. Žvelgiant iš bet kurio aikštės taško gali būti tik vienas atviras vaizdas. Pagal L. Albertį, tinkamas aikštės formantų aukštis yra 1/3 aikštės pločio (mažiausias santykis 1/6).					
Trauka	x	x	x x x	x x	x x
Vizualinių kadrų įvairovė	x	x x	x x x	x x	x x
Pastaba: pagal Gordoną Culleną, stiprų poveikį turi pavieniai akcentai, lokaliai ir bendramiestės dominančios, atsiveriančios panoramos ar kitos traukos.					

20 Vert. *Miesto planavimas remiantis meniniais principais*.

5. Lietuvos didžiųjų miestų centrinių aikščių fizinių parametų palyginimas, autorės schema

Comparison of the physical parameters of the central squares of major cities of Lithuania, author's scheme

aikštes. Tik Laisvės aikštė atitinka C. Sitte ireguliarios aikštės modelį, tačiau ji turėtų būti tobulinama.

Formantai/proporcijos su aikštės dydžiu. Geriausios proporcijos išlaikytos Klaipėdos ir Kauno aikštėse. Šiose aikštėse perimetras gali būti intensyvinamas nežymiai, keliant pavienių formantų aukštingumą. Tuo tarpu Lukiškių aikštės formantai yra neproporcingai žemi, sudaromas per didelės aikštės vaizdas. Pagal C. Sitte, visoms aikštėms reikėtų baigti formuoti perimetrą. Klaipėdos Atgimimo aikštė, skirtingai nuo kitų, yra pusiau atvira, tris kraštines formuoja įvairaus aukštingumo pastatų kompleksai, žvelgiant iš bet kurio jos taško atsiveria vaizdas į Danės upę ir Senamiestį.

Funkcija. Erdvės funkcionalumas nulemia jos trauką, o aikštės atraktyvumas sukuria prielaidas daugiafunkciniam erdvės panaudojimui. Aikštės gyvybingumas tiesiogiai priklauso nuo jos kokybės. Klaipėdos aikštė atlieka visas miesto centrines aikštės funkcijas, tačiau jos menka estetinė vertė silpnina lankytųjų trauką.

Vizualinių kadru įvairovė. Atgimimo aikštė, lyginant ją su kitomis Lietuvos didžiųjų miestų aikštėmis, yra viena įspūdingesnių – ją pabrėžia bendramiestės dominantės, kompozicijoje aktyviai dalyvauja aukštybiniai „K“ ir „D“ pastatai. Erdvė nukreipta į Senamiestį ir upės krantinės vaizdą – reprezentuojamas Senamiestis. Lukiškių aikštė sudaro gana monotoniš-

ką vaizdą, kitose aikštėse labiau dominuoja vienas ar kitas monumentas.

Palyginus pateiktus duomenis matoma, jog Klaipėdos Atgimimo aikštės fiziniai parametrai mažiausi. Ji galėtų būti ilginama iki upės krantinės, formuojamos stačiakampio 1:2 proporcijos.

5. KLAIPĖDOS MIESTO CENTRINĖS DALIES ERDVINĖ SISTEMA

Architektai Leonas ir Robertas Krierai teigė, jog urbanistinės erdvės kokybė yra aukščiau individualaus užsakymo interesų. Siekiant likviduoti deformacijų pasekmes, kūrybinių idėjų turi būti ieškoma istoriniuose modeliuose. Dėl to nagrinėjama pagrindinių miesto centrines dalies erdvinių kanalų formuojama struktūra, Senamiestio urbanistinių erdvių tinklas, elementų hierarchinė kompozicija.

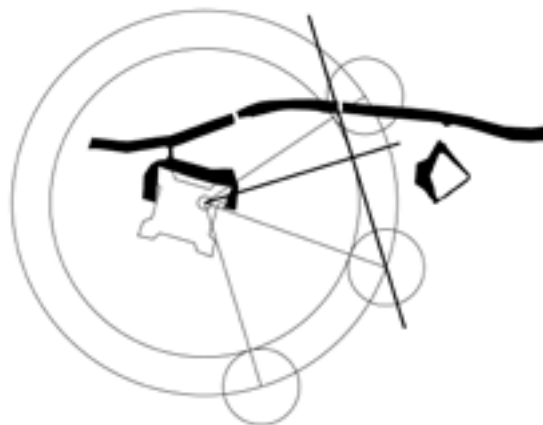
Pagrindiniai miesto centrines dalies erdviniai kanalai eina H. Manto–Tiltų gatvių ir Danės upės ribose [6 il.]. Atgimimo aikštė yra ties šių dviejų aktyvių erdvinių kanalų sankirta. Kompoziciškai reikšminga vieta įprasmina aikštę kaip urbanistinės erdvinės struktūros elementą, dėl to šios erdvės užstatymas ar fizinių parametru mažinimas atmetamas. Aplinkinis užstatymas turi tiesioginės įtakos erdvinių kanalų struktūrinei kokybei, todėl itin svarbu sutvarkyti kvartalų perimetrus, papildyti charakteringais formantais.

6. Klaipėdos miesto centrinės dalies erdvinių kanalų formuojama struktūra, autorės schema

Structure formed by the spatial channels of the central part of Klaipėda, author's scheme

7. Klaipėdos miesto centrinės dalies urbanistinė struktūra. Problematika, autorės schema

Compositional model of the Old Town of Klaipėda, author's scheme

Projektuojant būtina atsižvelgti į urbanistinių erdvių formavimo ypatumus istorinėje aplinkoje.

Klaipėdos Senamiesčio kompozicinio modelio [7 il.] pagrindiniai elementai: pilies bokštas, istorinių Tiltų ir Turgaus gatvių ašys, gamtinis elementas Danės upė. Pateiktame modelyje pilis įgauna miesto simbolio prasmę, iš čia kuriama Senamiestį reprezentuojančių mazgų sistema: nuo pilies bokšto iki gatvių ašių sankirtos įbrėžiami vienodo ilgio spinduliai, jų galuose išsidėstę mazgai atitinka esamus pagrindinių gatvių sankirtų mazgus. Tai Naujosios Uosto ir Galinio Pylimo gatvių mazgas, Galinio Pylimo ir Tiltų gatvių mazgas (abu mazgai yra buvusių bastionų vietose), Tiltų g. ir Danės upės mazgas – Atgimimo aikštė (susiduria gamtinis ir istorinis elementas). Remiantis nustatytu Senamiesčio kompoziciniu modeliu įvertinamas teri-

torijos potencialas, projektavimo apimtis ir rengiama principą atitinkanti koncepcija.

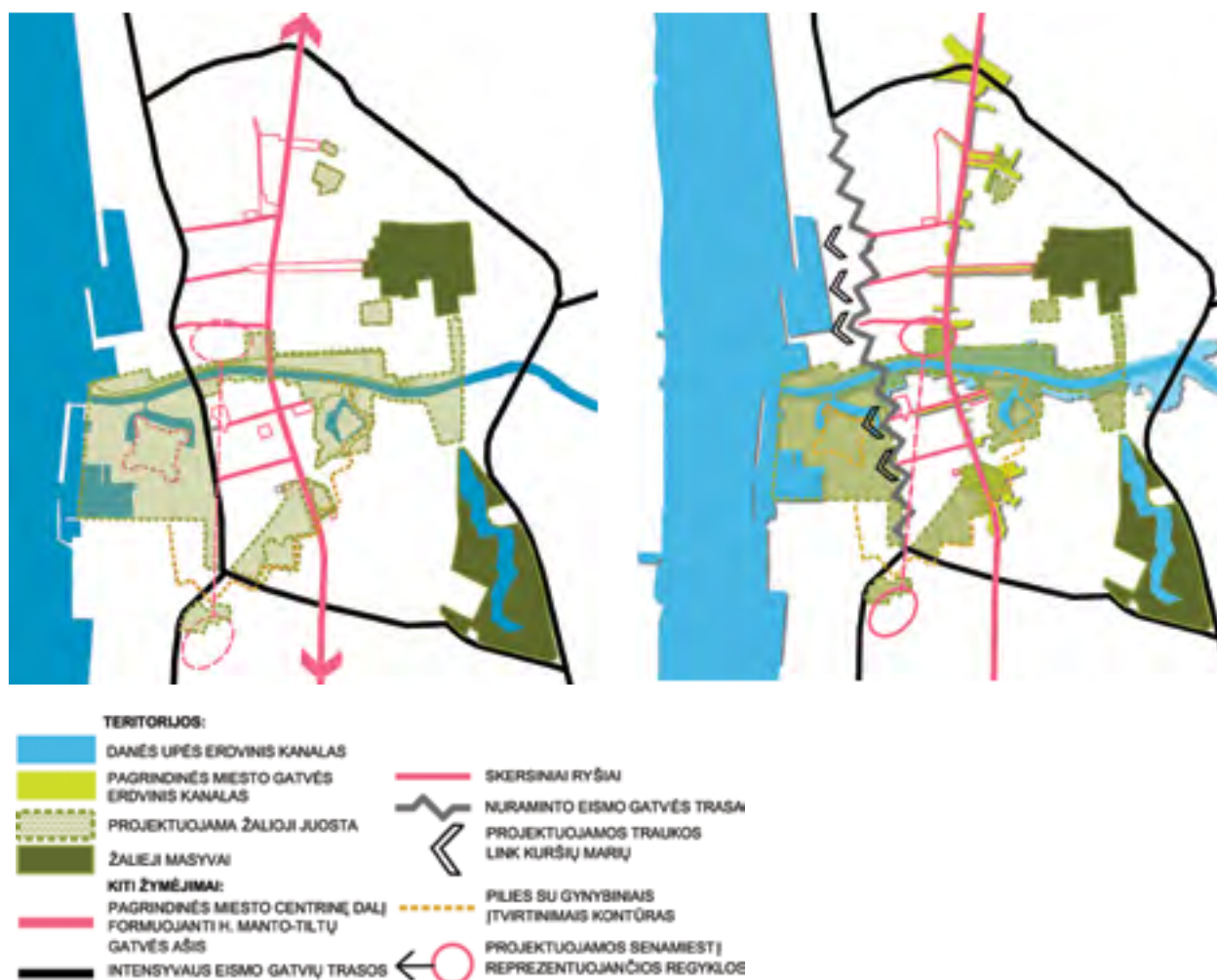
6. KLAIPĖDOS MIESTO ĮVAIZDŽIO FORMAVIMO MODELIAI

Kaip viena iš Klaipėdos miesto centrinės dalies urbanistinės plėtros galimybių yra šiuo metu vykstančių procesų tęstinumas, t. y. stichinis planavimas, nevaržoma laisvė investicijoms ir neprofesionaliems projektams. Sovietmečiu įvykdytas istorinių rajonų „pertvarkymas“ paliko gilų pėdsaką miesto erdvinėje struktūroje. Tolesnis atskirų vietų tvarkymas ar naikinimas nesudaro vieningos urbanistinės struktūrą stiprinančios sistemos. Ši galimybė destruktivi yra atmetama.

Kita galimybė – nauja Klaipėdos istorinę dalį ir Senamiesčio prieigas įprasminanti urbanistinės struktūros koncepcija. Kadangi miesto tapatumas šiuo metu sunkiai suvokiamas, kaip pagrindinės jo įvaizdžio formavimo koncepcijos siūlomos dvi: 1. Klaipėda – istorinis miestas, kurio centre dominuoja piliavietė; 2. Klaipėda – modernus miestas, kurio centre – išskirtinis architektūrinis objektas. Dažnai miestai tapatinami su išskirtiniais architektūros objektais, kurie tampa miesto simboliais (Oslo pavyzdys, kur Operos teatro pastatas

tampa modernaus miesto simboliu), tačiau šiuo atveju kaip pagrindinė vertybė išskiriama miesto istorija, jos architektūriniai ir urbanistiniai elementai (Citadelė, Senamiestis, Šv. Jono bažnyčia, kitos buvusios bažnyčių smailės, buvusi bastionų sistema). Kyla natūralus klausimas, kaip reaguoti į Senamiesčio pakraščiuose jau esamus pavienius aukštybinius pastatus? Pateikiami keli miesto centrinės dalies plėtros modeliai:

1. Senosios miesto užstatymo struktūros rekonstrukcija – nustatomos teritorijos, kuriose gali būti

8. Linijinio miesto plėtros koncepcija, autorės schema
Concept of the development of the linear city, author's scheme

9. Skersinių ryšių tarp H. Manto gatvės erdvinio kanalo ir Kuršių marių regeneravimo koncepcija, autorės schema
Concept of regeneration of transverse links between the spatial channel of H. Manto Street and the Curonian Lagoon, author's scheme

atkuriamas istorinis užstatymas, griežtai draudžiama aukštybinių pastatų statyba centrinės dalies apsaugos ribose, nustatomi istorinę urbanistinę struktūrą respektuojantys reglamentai. Tokia koncepcija tampa mažai įtikinančia, kai ties miesto centrine aikšte jau pastatyti aukštybiniai „K“ ir „D“ pastatai, daug kur sunaikintas istorinis gatvių tinklas, o pagrindinis atstatymo argumentas – prieškarinės Klaipėdos atvirukai.

2. Stiprinama esama erdvinė struktūra dėmesį skiriant Klaipėdos Senamiesčio prieigų sutvarkymui – fortifikacinės sistemos atkūrimas per žaliosios juostos formavimą [8 il.]. Fiksuojamos aiškios Senamiesčio ribos, blokuojamas skirtingų miesto dalių susilieėjimas, baigiama formuoti miesto centrinės dalies erdvinės struktūros ašis – H. Manto g. išsklotinė. Vystomas modelis: viena kompozicinė ašis (H. Manto g.), jungianti suformuoto užstatymo rajonus – linijinė plėtra palei Kuršių marias. Privalumai: linijinis planas – Klaipėdos miesto vertybė. Trūkumai: gyvybinga tik viena miesto gatvė, intensyvaus eismo Naujoji Uosto g. nutraukia Senamiesčio ryšius su piliaviete ir Kuršių mariomis, neaiški pavienių jau esančių aukštybinių pastatų reikšmė miesto kompozicijoje. Šių pastatų koncentracijos nustelbs istorinius elementus.

3. Skersinių ryšių tarp H. Manto g. erdvinio kanalo ir Kuršių marių regeneravimo koncepcija. Siekiama identifikuoti Senamiesčio ribas regeneruojant istorinius gynybinius įtvirtinimus, nuraminti Naująją Uosto g. ir ieškoti naujų skersinių ryšių su krantinėmis, atkurti sunykusius ryšius tarp piliavietės ir Senamiesčio branduolio. Vystomas modelis: urbanistinių erdvių kuriamas tinklas [9 il.]. Privalumai: miesto centrinė dalis įgyja aiškią erdvinę struktūrą, atveriamos Kuršių marių krantinės, išlaikomas centrinės dalies gyvybingumas. Trūkumai: neaiški pavienių jau esančių aukštybinių pastatų reikšmė miesto kompozicijoje.

4. Nauja Senamiestį reprezentuojančių regyklų – architektūrinių kalvų sistema, kurios pagrindinė ašis – H. Manto gatvės formuojamas erdvinis kanalas. Koncepcijoje siūloma miesto centrinės dalies kompo-

zicijoje pasyviai dalyvaujančius pavienius elementus sujungti į bendrą sistemą, atkurti skersinius ryšius su Kuršių mariomis, įprasminti aikštes ir erdves, ties kuriomis formuojamos aukštybinių pastatų grupės. Modelis: urbanistinių erdvių – architektūrinių kalvų sistema [10 il.]. Privalumai: aiškiai identifikuojamos Senamiesčio ribos, įprasminami pavieniai esami aukštybiniai pastatai – nuo jų formuojamos Senamiesčio ir istorinės dalies apžvalgos taškai, esamos ir projektuojamos urbanistinės erdvės sujungiamos į vieną sistemą, kuriami nauji ryšiai. Dinamiška miesto kompozicija. Trūkumai: stiprus miesto įvaizdžio pakitimai, konservatyvus visuomenės požiūris (savimonėje išlikęs ikikarinių Klaipėdos atvirukų vaizdas).

Klaipėdos identitetas yra geometrija ir kompozicija, trauka ir dominantės. Todėl įvertinus pateiktų miesto centrinės dalies plėtros modelių privalumus ir trūkumus pasirinktas urbanistinių erdvių tinklo kūrimas. Darbe koncentruojamasi į Senamiesčio struktūrinių ribų formavimą. Sprendinys turi kelias alternatyvas:

1. Senosios fortifikacinės sistemos teritorija išvaloma nuo statinių ir atkuriami iki XIX a. susiformavę miesto gynybiniai įtvirtinimai. Ši alternatyva nėra reali dėl susiklosčiusių kultūrinių sluoksnių bei kitų reikšmingų elementų atsiradimo (buvusio ravelino vietoje dabar senosios žydų kapinės);

2. Formuojama nauja erdvinė struktūra, respektuojanti bei įprasminanti senąją fortifikaciją [11 il.]. Į žiedo sistemą sukabinamos Senamiesčio prieigų erdvės ir kitame Danės upės krante esanti Atgimimo aikštė (XVII a. buvęs ravelinas). Geras Senamiesčio apžvelgiamumas, aiškus struktūrų atskyrimas, nauja aplinkos kokybė;

3. Buvusios fortifikacijos teritorijoje Senamiesčio ribos identifikuojamos griežtai atskiriant užstatymo morfostuktūrą. Alternatyva teoriškai teisinga, tačiau projektuojamas užstatymas nesuteiktų galimybės apžvelgti Senamiesčio nuo žemės lygio. Jo išsklotinė būtų matoma tik gatvės perspektyvoje ir nuo projektuojamų pastatų sukurtų regyklų.

10. Nauja Senamiestį reprezentuojančių regyklų – architektūrinių kalvų sistema, autorės schema

New system of architectural hills representing the Old Town, author's scheme

11. Formuojama nauja fortifikaciją respektuojanti bei įprasminanti erdvinė struktūra, autorės schema

Newly built spatial structure retaining and actualising the fortifications, author's scheme

Pateiktos Senamiesčio struktūrinių ribų formavimo alternatyvos teoriškai yra teisingos, tačiau Klaipėdos atveju priimtinausia antroji alternatyva: urbanistinių erdvių formuojamas Senamiesčio apsaugos – apžvalgos žiedas su dalinai rekonstruojamais – eksponuojamais gynybiniais įtvirtinimais. Žiedas sujungtų šias erdves ir Atgimimo aikštę į vieną sistemą, kurios centras – pilis. Siūloma Senamiesčio priegose esančius pavienius aukštybinius pastatus sujungti į vieną sistemą pagal Klaipėdos miesto silueto nuo Smiltynės ir H. Manto g. formavimo algoritmą [12 il.].

Reglamentavus Senamiesčio ribas ir numačius griežtus identiteto stiprinimo reikalavimus, svarbu numatyti priemonių visumą, kuri užtikrintų Senamiesčio vizualinę apsaugą iš reikšmingų apžvalgos taškų. Būtina sukurti miesto apžvalgos taškų (silue-

to, panoramų) sistemą, kuri padėtų apibrėžti vizualinio identiteto zoną.

7. VIZUALINIO IDENTITETO STIPRINIMO KONCEPCIJA. KLAIPĖDOS MIESTO SILUETO NUO SMILTYNĖS IR H. MANTO GATVĖS FORMAVIMO ALGORITMAS

Sudarytas silueto formavimo algoritmas apibrėžia teritorijos – miesto centrinės dalies – vystymosi ir plėtros galimybes. Tai koncepcinis užstatymo tankinimo ir intensyvinimo reglamentas. Sprendiniai:

1. Senamiestyje ir istorinėje dalyje išlaikomas dominuojantis foninis užstatymas, jų priegose kuriamas daugiaplanis vaizdas. H. Manto g. išklotinei pabrėžti siūlomi pavieniai akcentai. Reglamentuojamas

12. Klaipėdos miesto silueto nuo Smiltynės ir H. Manto gatvės formavimo algoritmas, autorės schema

Algorithm of the formation of the cityscape of Klaipėda from Smiltynė and H. Manto Street, author's scheme

KLAIPĖDOS SENAMIESČIO PRIEIGŲ URBANISTINĖ ARCHITEKTŪRINĖ KONCEPCIJA M 1:1000

SUTARTINIAI ŽYMĖJIMAI:

RIBOS:	
	SUFORMUOTAS KVARTALO PERIMETRAS
	PROJEKTUOJAMOS ŽALIOSIOS JUOSTOS RIBOS
	PROJEKTUOJAMI NAUJŲ TRAUKŲ ERDVINIAI KANALAI
TERITORIJOS:	
	senamiesčio kvartalai (sudingas perimetris užstatymas) vyraujantis aukštumas 1-3 a. (respektuojamas bašnyčių aukštumas)
	miesto istorinio centro kvartalai (nūdingas perimetris užstatymas) vyraujantis aukštumas 3-5 a. (aukštumas vizualinių šėmelių zonoje gali būti didesnis)
	šiuo užstatymo teritorijos vyraujantis aukštumas 4-5 a. (aukštumas vizualinių šėmelių zonoje gali būti didesnis)
PASTATAI:	
	BENDRAMIESTĖ DOMINANTĖ
	PROJEKTUOJAMA BENDRAMIESTĖ DOMINANTĖ
	TRAUKOS OBJEKTAI
SENAMIEŠTIS:	
	PAGRINDINIŲ SENAMIESČIO GATVIŲ ERDVINIS FORMANTAS
	PROJEKTUOJAMI NAUJI PASTATAI SENAMIEŠTYJE
	ESAMI 1-3 a. SENAMIESČIO PASTATAI
KITI RAJONAI:	
	PAGRINDINIŲ GATVIŲ ERDVINIS FORMANTAS
	PROJEKTUOJAMI NAUJI PASTATAI
	ESAMI 3-5 a. PASTATAI
	PASTATAI SUVOKIAMAS KAIP URBOSERVIS
KITI ŽYMĖJIMAI:	
	STRUKTŪRINĖ SENAMIESČIO APSAUGOS JUOSTA
	PAGRINDINIŲ H. MANTO-TILTŲ IR TURGAUS GATVIŲ ERDVINIAI KANALAI
	ŠVIERYAI
	PAGRINDINIŲ GATVIŲ AŠYS
	VIZUALINIAI RYŠIAI
	LOKALIOS AŠYS
	PROJEKTUOJAMI LOKALIOS AKCENTAI

13. Klaipėdos miesto Senamiesčio prieigų urbanistinės struktūros erdvinės sistemos koncepcija, autorės schema

Concept of the spatial system of the urban structure of the approaches to the Old Town of Klaipėda, author's scheme

maksimalus kvartalų ir pastatų grupių aukštumas;

2. Nustatomos respektuojamų bendramiesčių dominančių apsaugos zonos. Tai už dominantės aukštį 3,5 karto didesnis atstumas, nuo kurio akcentas suvokiamas kaip atskiras elementas. Reglamentuojamas Kuršių marių krantinės foninis užstatymas, esantis Pilies dominavimo zonoje;

3. Dėmesys skiriamas senamiesčio struktūrinių ribų identifikavimui. Fiksuojama istorinės fortifikacinės sistemos trasa, formuojamos sisteminės aukštybinių

14. Detalizuojamos teritorijos generalinis planas, autorės schema
Overall plan of the specified territory, author's scheme

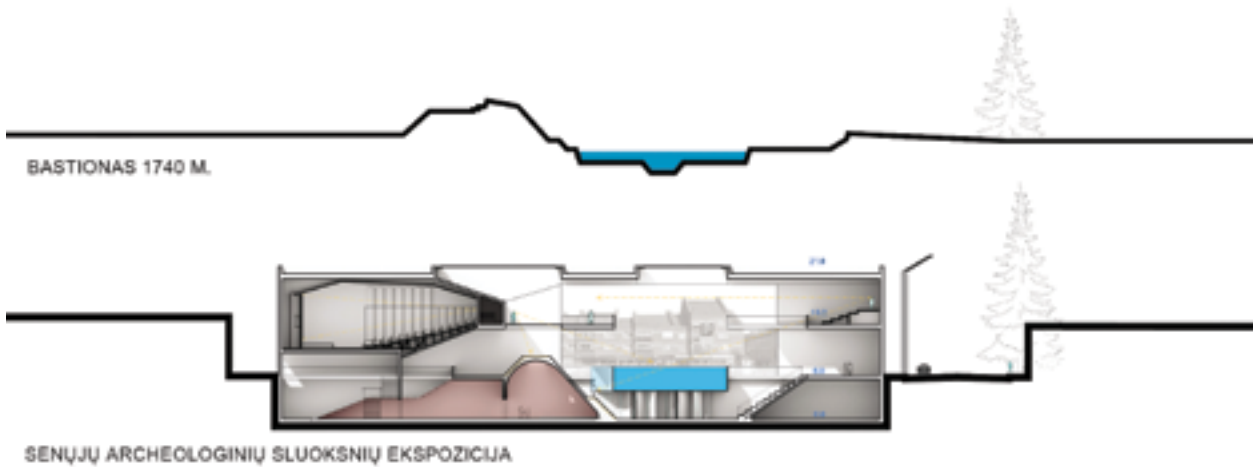
15. Detalizuojamų urbanistinių kompleksų -1 lygmuo, alt. 0,00, autorės schema
Overall plan of the specified territory -1 level of specified urban complexes, alt. 0.00, author's scheme

16. Detalizuojamos teritorijos maketo nuotrauka
Photograph of a model of the specified territory

17. Komplexo detalizacija, maketo nuotrauka
Specification of a complex. Photograph of a model

18. Pjūvis per bastioną, autorės schema
Cross-section of the bastion, author's scheme

pastatų grupės – Senamiestį reprezentuojančios re-
gyklos [12 il.];

4. Tranzitinis eismas nuo Pilies–Naujosios Uosto
gatvių nukreipiamas pietiniu apvažiavimu. Silpnina-
ma šios gatvės kategorija. Atkuriamas piliavietės ir
istorinio miesto branduolio ryšys.

5. Vystoma H. Manto g. erdvinė struktūra, atve-
riami skersiniai ryšiai su Kuršių marių krantinėmis.

Prognuojuojamos pasekmės. Senamiesčio priei-
gose jau esantys, o ir toliau be sistemos siūlomi statyti

pavieniai aukštybiniai pastatai gali turėti kur kas des-
truktivesnę reikšmę miesto įvaizdžiui nei kryptingai
suformuota sistema. Kita vertus, tokių modelių pritai-
kymas neturėtų būti tiesmukas. Projektuojant svarbus
organiškumas, kontekstualumas, klasikinė kompozi-
cija, simetrija, lokalsios perspektyvos ir kitos formalios
intervencijos. L. Kriero praktika rodo, jog chaotiškam
užstatymui sisteminti turi būti pasitelkiamos simetriš-
kos geometrinės formos erdvės, kurios veikia kaip už-
statymą grupuojančios, organizuojančios jungtys.

19. Senamiesčio detalizacija, maketo nuotrauka
Specification of the Old Town. Photograph of a model

20. Atgimimo aikštės ir Muzikinio teatro detalizacija, maketo nuotrauka
Specification of Atgimimo Square and the Musical Theatre. Photograph of a model

8. KLAIPĖDOS SENAMIESČIO PRIEIGŲ URBANISTINĖ ARCHITEKTŪRINĖ KONCEPCIJA

Detalizuojama H. Manto–Tiltų gatvių ašis, Senamiesčio ir jo prieigos [13 il.]. Remiantis nustatytu Senamiesčio kompoziciniu modeliu įvertinamas teritorijos potencialas, projektavimo apimtis ir rengiama koncepcija. Pagrindinė idėja – Senamiesčio struktūrinės ribos formavimas ir nauja kokybinė centrinės miesto dalies urbanistinių erdvių sistema [14,15 il.]. Projektuojant naudojamas ašies principas, geometrija ir kompozicija, trauka ir dominantės. Kuriama dinamiška teritorijos kompozicija. Detaliau aptariami urbanistinės architektūrinės koncepcijos sprendiniai.

Senamiesčio struktūrinė riba. Prieigos. Tikslas – suformuoti fizinę Senamiesčio atskirtį nuo aplinkinio užstatymo bei struktūrizuoti stambias Naujamiesčio kvartalų mases.

Buvusių gynybinių įtvirtinimų vietoje projektuojami Senamiesčio ribą formuojantys struktūriniai elementai – erdviniai formantai. Bastionų linija pabrėžiama semantine vandens telkinio trasa. Siūloma požeminę archeologiją atverti ekspozicijai [16–18 il.].

Teritorija tarp Taikos pr. ir Galinio Pylimo g. projektuojama tęsiant Klaipėdos Senamiesčiui būdingu ašies–akcento principu. Kuriami nauji kompoziciniai ryšiai, išlaikoma dviejų pagrindinių Tiltų ir Turgaus gatvių ašių kryptys, dominuoja foninis užstatymas. Senamiesčio prieigose kuriamas daugiaplanis vaizdas. Teritorijos išklotinei pabrėžti siūlomi pavieniai akcentai, numatomos dvi pėsčiųjų judėjimo trasos kvartalų vidumi link Marijos Taikos Karalienės bažnyčios. Pastaroji vizualiniu kanalu susisieks su atstatoma Šv. Jono bažnyčia bei Malūno bastionu.

Purmarko bastionas šalia Jonų kalnelio. Šiuo metu pavieniais pastatais užstatytas bastionas miesto urbanistinėje erdvinėje struktūroje dalyvauja lyg barjeras, atskiriantis Senamiestį nuo Jonų kalnelio. Pateikta koncepcija siūloma bastioną įrišti į miesto audinį, suteikiant jam naują erdvinę kokybę [19 il.]. Nuo aukščiausių vietų formuojami Senamiesčio ir atstatomų trijų bažnyčių apžvalgos sektoriai, vizualiniais kanalais susisiekiantys su Marijos Taikos Karalienės bažnyčia.

Senamiesčio urbanistinė struktūra. Gryninamas Senamiesčio kompozicinis modelis. Atkuriamos

21. Skersinis pjūvis per Atgimimo aikštę ir rekonstruojamą Muzikinį teatrą, autorės schema

Cross-section of Atgimimo Square and the Musical Theatre under reconstruction, author's scheme

sunykusios kai kurių gatvių trasos, intensyvinamas gatvių tinklas. Tranzitinis eismas nukreipiamas nuo miesto centrinės dalies, ieškoma naujų ryšių tarp istorinio miesto branduolio ir piliavietės, Kuršių marių krantinės. Saugojamas Senamiesčio šiaurinėje dalyje išlikęs unikalus kvartalų užstatymas, baigiami formuoti pavienių kvartalų perimetrai. Urbanistinių erdvių tinklas struktūrizuojamas, formuojama erdvių hierarchija. Sistema papildoma naujais ryšiais ir atraktyviomis vidinėmis kvartalų erdvėmis.

Atstatomos Senamiesčio kompoziciją papildančios istorinės bažnyčios – Šv. Jokūbo, Reformatų ir Šv. Jono. Vežėjų g. įgauna naujos kompozicinės ašies prasmę – per lokalias urbanistines erdves ji sujungia pagrindines miesto aikštes.

Atgimimo aikštė ir formantai. Nustatant Atgimimo aikštės reikšmę miesto centrinės dalies struktūrai buvo gilintasi į H. Manto g. ir Danės upės erdvių kanalų formuojamą jungtį bei nagrinėjamos erdvės reikšmė Senamiesčio apsaugos juostai. Prieita prie išvados, jog Atgimimo aikštės erdvė yra būtina sąlyga Senamiesčio apsaugai užtikrinti, ji yra miesto centrinės dalies sudėtinė erdvių sistemos dalis.

Koncepcijos sprendiniuose numatoma ilginti Atgimimo aikštę iki proporcijų 1:2, aikštės erdvė „sukabinama“ su upės erdve [20 il.]. Projektuojama aikštės erdvinė struktūra respektuoja istorinio užstatymo

elementus: akcentuojama buvusios Palangos g. trasos ašis, pėsčiųjų liepto trasa pratęsia buvusio Biržos tilto–Tiltų g. ašį, semantinę reikšmę įgyja atverti Biržos pastato senieji pamatai. Puikus archeologinių sluoksnių eksponavimo pavyzdys Vienoje. Formuojamas pėsčiųjų tiltas virš Danės upės, jungiantis miesto aikštę su atraktyvia Vežėjų g. judėjimo trasa.

Kuriama miestą reprezentuojanti tūrinė kompozicija. Klaipėdos muzikinio teatro pastatas turi didelį potencialą tapti išskirtiniu objektu. Rekonstruojant aikštę ir Muzikinį teatrą įgyvendinama ir Danės upės reprezentatyvios krantinės idėja [21 il.]. Koncepcijos sprendiniais numatoma rekonstruoti Muzikinio teatro pastatą ir pritaikyti jį operinio lygmens pasirodymams.

Stiprinami Atgimimo aikštės formantai – intensyvinamas užstatymas kvartalo viduje. -1 lygio atvėrimas sustiprina perimetrą formuojančių pastatų aukščio – masės įspūdį. Esamos erdvinės dominantės papildomos naujais akcentais remiantis ašiniu principu. O prieigose esantys aukštybiniai pastatai „K“ ir „D“ papildoma aikštės tūrinę kompoziciją.

Pievų Tako erdvinis kanalas. „Vaivos“ kino teatras. Neišnaudotas Pievų Tako erdvinis kanalas sąlygoja naujų sąsajų su pagrindine pėsčiųjų judėjimo trasa – H. Manto gatve – paieškas. Vidinės pastatų urbanistinės erdvės atveriamos lankytojams, ieškoma ryšių su Lietuvininkų aikšte. Į sistemą įtraukiamas „Vaivos“

kino teatro kvartalas. „Vaivos” pastatas yra ties trijų kompozicinių ašių sankirta, todėl jo tūris aukštinamas, o kvartalo vidus tvarkomas formuojant aiškų erdvės perimetrą.

IŠVADOS

1. Pateiktame magistro darbe atsispindi Vakarų Europoje istoriniuose miestuose taikoma projektavimo metodika: optimaliau naudojamas urbanistinis projektavimas (angl. *urban design*), įvertinami morfologinis, socialinis, erdvinis ir vizualinis lygmenys.

2. Urbanistinio projektavimo rezultatas – Klaipėdos centrinės dalies urbanistinės plėtros vizija, įprasminanti turtingą istoriją ir atspindinti europinio lygmens šiuolaikinį miestą. Pagrindinis kriterijus, pagal kurį formuojamos urbanistinės plėtros alternatyvos, istorinio branduolio respektavimas: pilis ir ją supanti Senamiesčio kvartalinė užstatymo struktūra bei fortifikacinių įrenginių sistema.

3. Miesto urbanistinės plėtros alternatyviniai modeliai susiję su skirtingo rango ir vertės urbanistinių struktūrų saugojimu. Atskiriamos Senamiesčio ir Krūmamiėsčio/Naujamiesčio urbanistinės struktūros, kurios sudaro iš esmės skirtingus, tačiau labai vertingus istorinius miesto rajonus. Kiekvienas rajonas turi savitą erdvinę struktūrą ir atitinkamai savitą nominalių erdvių (aikščių, kurdonerų, gatvių ir t. t.) derinį.

4. Pagrindinis urbanistinės plėtros modelis pagrįstas dviejų erdvių kanalų respektavimu – Danės upės ir H. Manto gatvės. Šių erdvių kanalų „susikirtime“ yra Atgimimo aikštė, kurią galima traktuoti ir kaip Krūmamiėsčio erdvinės sistemos dalį, ir kaip Senamiesčio apsaugos zonos dalį. Bet kuriuo atveju kalbama apie erdvės tipą – aikštę, o ne apie užstatymą, t. y. kvartalus.

5. Atlikta nominalių erdvių analizė parodė, jog Atgimimo aikštės parametrai plane gali būti didinami, pratęsiant jos ilgį iki Danės upės. Mažinti aikštės gabaritus nerekomenduojama. Didelį privalumą sudaro

kultūrinės, visuomeninės funkcijos aikštėje, pavyzdžiui, Muzikinis teatras iš esmės atlieka operos teatro funkciją.

6. Atgimimo aikštėje įmanoma atverti ir eksponuoti istorinius archeologinius (buvusio užstatymo) sluoksnius. Galiojančiuose teritorijų planavimo dokumentuose apie tai iš viso nekalbama, nes iš esmės formuojami nauji komercinės paskirties sklypai. Tai reiškia, jog ateityje aikštės erdvė gali būti užstatyta.

7. Apie Senamiesčių įmanoma sukurti nominalių erdvių sistemą, kuri sudarytų struktūrinę jo apsauginę zoną. Pagrindiniai kuriamos sistemos elementai – Atgimimo aikštė ir buvusių gynybinių įtvirtinimų liekanos palei visą Senamiesčio perimetrą. Pagal naująją urbanistinę architektūrinę koncepciją buvusių bastionų archeologiniai sluoksniai ir elementai pritaikomi visuomeninei paskirčiai.

Gauta 2014 08 30

LITERATŪRA

Genys Jonas, Furmaniukaitė Dovilė, „Klaipėdos senamiesčio viešųjų erdvių istorinės raidos apžvalga: urbanistinis ir kraštovaizdžio aspektas“, in: *Kultūros paminklai: Mokslinių straipsnių rinkinys*, Vilnius: Savastis, 2013, Nr. 17.

Lynch Kevin, *The Image of the City*, The M.I.T. Press, 1960.

Motieka Saulius „Besiformuojančio Vilniaus moderniojo centro urbanistinis modelis“, in: *Urbanistika ir architektūra*, Vilnius: Technika, 2009, Nr. 33(4), p. 195–210.

„Pasekmių miesto vizualiniam identitetui vertinimo analizė“, VGTU Urbanistikos katedros mokslo darbo „Teritorijos tarp Minijos, Bijūnų g. Klaipėdoje galimybių studija aukštingumo aspektu“ kontekste, Vilnius: VGTU UAML, 2009.

„Paveldosaugininkai siekia atverti senamiesčio erdves į marios“, in: *Statyba ir architektūra*, spec. Nr.: *Klaipėda*, 2006, p. 18–23.

Trancik Roger, *Lost Space. Theories of Urban Design*, New York: John Wiley & Sons, 1986.

INTERNETINĖS PRIEIGOS

Karlson Christopher, *Rotch Case Study: Oslo Opera House*, [interaktyvus]. 2011, [žiūrėta 2014-04-30], <http://www.ckarlson.com/blog/2011/10/28/rotch-case-study-oslo-opera-house.html>.

Kultūros paveldo dalies sprendiniai, [interaktyvus], 2007, Klaipėdos miesto bendrojo plano tekstiniai sprendiniai, [Nr.] T2-110, [žiūrėta 2013-11-20], <http://www.klaipeda.lt/lit/Miesto-bendrasis-planas/366>.
Projektas „Jūros vartai“, [interaktyvus], 2006, Forumas „miestai.net“, [žiūrėta 2013-11-126], <<http://www.miestai.net/forumas/showthread.php?t=1862&page=2>>.

ATGIMIMO SQUARE AS PART OF THE SPATIAL SYSTEM OF KLAIPĖDA. URBAN ARCHITECTURAL CONCEPT OF THE SURROUNDING AREA OF KLAIPĖDA OLD TOWN

Kristina Martinaitytė

KEYWORDS: urban development of alternative models, urban system, protective zone of the old town, square.

SUMMARY

The urban development of Klaipėda is rather chaotic despite formally regulated processes. These processes are directly related to the controversy regarding the damage inflicted on the central part of its spatial structure. The negative effects of the determinants of urban identity should be managed by setting up clear principles of development of the city's central part. The article analyses new possibilities of modelling the old urban structure of Klaipėda and Atgimimo Square. The main urban architectural concept is based on strengthening the city's visual identity and developing a system of nominal urban spaces in Atgimimo Square and the areas surrounding the Old Town, which would create a protective zone. In order to express the qualitative concept, three significant spatial nodes are distinguished. An architectural proposal for these urban spaces includes open archaeological foundations, semantic water lines around the bastions and a highlighted axis of Birža Bridge–Tiltų Street. The proposal also includes a reconstruction of the Klaipėda Musical Theatre into a representational Opera House.